

ПРОСОДИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИНТАГМАТИКИ В АНГЛОМОВНОМУ МОВЛЕННІ ПОЛІТИКА

PROSODIC CHARACTERISTICS OF SYNTAGMATIC DEVISION IN THE POLITICIAN'S ENGLISH SPEECH

Самойленко М.О.,

orcid.org/0009-00004-3092-9678

*аспірант кафедри теоретичної і прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Самойленко Т.О.,

orcid.org/0009-0001-8874-3831

*старший викладач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеського національного медичного університету*

Зацікавленість учених у розробці комп'ютерних програм розпізнавання і розуміння мовлення в лінгвістиці створила умови для аналізу параметричної інформації про характер природної смислової сегментації стягненого мовлення як на окремі речення, так і на смислові уривки – синтагми. Значущість просодії в кодуванні семантично значущих елементів мовленнєвого континууму дозволяє істотно збагатити лінгвістичні знання у царині вивчення комунікативно-важливих одиниць сприйняття і породження мовлення. У цьому зв'язку пошук надійних маркерів смислового членування мовлення англомовної особистості займає особливе місце в ряді проблем дослідження звукового мовлення.

Вивчення мовлення індивідуума дозволяє виокремити індивідуальні мовні риси, відмінні від рис, спільних для всього мовного співтовариства. Дослідження системних зв'язків між фонологічними та фонетичними засобами смислового членування звукового мовлення може сприяти загальному розумінню потенційних можливостей людського голосу. Аналіз мовлення окремо взятої особистості політика вказує на те, що в умовах постійної мовленнєвої практики можливо збереження засобів керування варіативністю просодичних характеристик.

Отримані під час експерименту результати дозволили дійти висновку, що для мовлення політиків найбільш релевантними маркерами смислового членування є пауза, подовження останнього складу синтагми з синтагматичним наголосом і позитивним частотним інтервалом. Перші два маркери свідчать про більшу значимість темпоральних характеристик. Сприйняття коротких пауз (від 150 мс до 240 мс) обумовлено граматичними факторами (наявністю сполучників, ком, вставних слів), які мають позитивний вплив на коректність сприйняття синтагматичної межі. Середні і тривалі паузи сприяють появі чіткого слухового сприйняття перерви у фонації на синтагматичній межі, що і є власне просодичним маркером поділу синтагм.

За синтагматичного членування фраз різної протяжності експериментально виявлено, що політик використовує в мовленні фізичні паузи, а також подовження останнього складу (ядра) синтагми в якості пограничних сигналів. Такі просодичні кореляти поділу синтагм відіграють більш важливу роль при смисловому членуванні фрази порівняно з роллю позитивного частотного інтервалу. Негативний і нульовий частотні інтервали не є суттєвими при смисловому членуванні англійських фраз.

Ключові слова: синтагматичне членування, частотний інтервал, мовленнєвий, пауза, просодичний маркер, релевантний.

With the increasing interest of scientific in the development of computer programs for speech recognition and comprehension, linguists have created conditions for analysing parametric information on the nature of natural semantic segmentation of connected speech into both individual sentences and meaningful segments – syntagms. The significance of prosody in encoding semantically meaningful elements of speech continuum makes it possible to substantially enrich linguistic knowledge in the study of communicatively relevant units of speech perception and production. In this regard, the search for reliable markers of semantic segmentation in the speech of an English-speaking individual occupies a special place among the problems of studying spoken language. The study of an individual's speech makes it possible to identify unique linguistic features that differ from those common to the entire linguistic community. The study of systemic connections between phonological and phonetic means of semantic segmentation in spoken language can contribute to a broader understanding of the potential capabilities of the human voice. The analysis of an individual politician's speech indicates that, under conditions of continuous speech practice, it is possible to maintain control over the variability of prosodic characteristics.

The data obtained during the experimental allowed to come to the following conclusions: the relevant marker of politician's semantic segmentation are a pause, lengthening of the final syllable, which carries syntagmatic stress and positive Frequency interval. The first two markers testify that temporal characteristics are the most significant. Perception of short pauses (from 150 mc to 240 mc) is due to grammatical factors (the presence of conjunctions, camas, parenthesis), that positively influence the accuracy of perceiving the syntagmatic boundary.

Medium and long pauses lead to the emergence of a clearly perceptible break in phonation at the syntagmatic junction, serving as a purely prosodic marker of syntagma division.

In the syntagmatic division of phrases of varying length it was experimentally revealed that the politician in his speech uses physical pauses and lengthening of final syllable (nucleus) as which have been identified as boundary signals. Such prosodic correlates of syntagma division play more important role at semantic segmentation of an utterance in comparison with the role of positive frequency interval. Negative and zero intervals aren't significant at semantic division of English utterances.

Key words: syntagmatic division, frequency interval, speech, pause, prosodic marker, relevant.

Постановка проблеми. У пропонованій роботі увагу приділено просодичному рівню і варіативності просодичних параметрів у мовленнєвій поведінці британського політика Бориса Джонсона, через його величезні професійні заслуги в царині політики.

Для комплексного вивчення просодичного рівня мовної особистості було системно й послідовно досліджено внутрішньоособистісну варіативність та ступінь впливу на неї екстралінгвістичних факторів, а саме вікового та професійного факторів. Сучасна лінгвістична наука звернена до людини у всьому багатстві свого прояву. Наразі фундаментальним методологічним принципом лінгвістики вважається антропоцентричний принцип, що виділяється при вивченні тенденцій сучасного мовознавства.

Представники празької лінгвістичної школи першими висунули ідею створення інтегральної науки про особистість – персонології, стверджуючи, що вона може і має бути предметом наукового і філософського дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. М. Аргіле зазначає на важливість вивчення як соціальної, так і персональної особистості в дискурсі, адже індивідуальна мовленнєва варіативність може бути проявом як лінгвістичного минулого людини (соціо-демографічні фактори), так і особистісних характеристик індивідуума, отже, комплексний підхід, що враховує соціальне й особистісне є обов'язковою вимогою в дослідженні мовної особистості (МО).

У зв'язку з цим МО розглядається в нашому дослідженні як особистість у сукупності соціальних та індивідуальних рис, що відбиваються у створеному нею дискурсі.

Методологічне й теоретичне підґрунтя пропонованої статті складають роботи вітчизняних і зарубіжних лінгвістів за такими напрямками:

- Соціофонетика (О. Р. Валігура, О. О. Русавська, Р. Eckert, W. Labov)
- Фоностилістика (Т. О. Бровченко, В. Г. Волошин, Н. О. Петлюченко)
- Емотивна просодія (Н. О. Бігунова)
- Дослідження просодії британського варіанта англійської мови (D. Crystal).

Незважаючи на величезну кількість праць, сучасній науці бракує методики варіативності

просодичних характеристик у мовленнєвій поведінці одного індивідуума.

Постановка завдання. Мета пропонованого дослідження – опис і аналіз внутрішньоособистісної варіативності просодичних характеристик британського політика Бориса Джонсона.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішувались такі завдання:

- добір експериментального матеріалу, що складався з озвучених текстів різних видів мовленнєвої діяльності (виступи в парламенті, інтерв'ю);
- проведення перцептивного акустичного аналізу матеріалу з метою з'ясування особливостей синтагматичного членування в мовленні досліджуваного інформанта;
- встановлення релевантних просодичних меж.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що у світовій лінгвістиці не існує закріпленого поняття мовної особистості, проте мовленнєва поведінка вивчається в тісному зв'язку з поняттями ідентичності та індивідуальності. Дж. Дженкінс у своїй роботі щодо взаємозв'язку мови та ідентичності постулює, що мовленнєвий акт як проекцію ідентичності, персональної і соціальної: «особистість створює сама для себе модель лінгвістичної поведінки, яка дозволяє їй або вписуватись в соціальну групу, де вона себе позиціонує, або виділятися в цій групі» [16]. У. Лабов стверджує, що індивідуальна мовленнєва варіативність може бути проявом як лінгвістичного фонового минулого людини (демографічні фактори), так і проявом її особистісних характеристик. Саме такий комбінаторний підхід дозволяє розглядати мовну варіативність як необхідний прояв індивідуальності, як вираження власного «Я», що є невід'ємною вимогою успішної розмови [17].

Психолінгвістичне підґрунтя дослідження проблеми мовної особистості можна знайти в працях вітчизняного дослідника Г. О. Балла, відомого своєю думкою про те, що реальною величиною є не «мова» поза людиною, а тільки людина як носій мовного мислення.

Психолінгвістичний підхід вважає центром наукового дослідження особу політика у всій своїй цільності – як інтегральну єдність індивідуально-психологічних характеристик, цінностей, соціальних функцій, репрезентованих в мовленнєвій діяльності.

Головною об'єктивною підставою обрання мовленнєвої діяльності політика в якості експериментального матеріалу, на підставі якого буде досліджуватись варіативність просодичних особливостей синтагматичного членування і логічного наголосу, є доступність спостереження за нею і можливість визначення залежності мовленнєвої діяльності політика від типу його особистості і окремих характеристик.

Вибір синтагматичної організації і логічної акцентуації в англійському озвученому мовленні в процесі породження мовлення пояснюється недостатнім вивченням цієї проблеми в мовленні політиків.

Явище фразової акцентуації притаманне багатьом мовам світу, однак уявлення про нього суперечливі й неоднорідні. На підставі аналізу лінгвістичної літератури можна виділити два основних підходи до опису фразової акцентуації: синтаксичний і семантичний, які заклали основу подальшого дослідження цього явища. У межах синтаксичного підходу правила фразової акцентуації зв'язують з синтаксичними відносинами між членами речення, з належністю слова-носія фразового наголосу до певної частини мови [19]. Такий підхід критикується, оскільки розстановка фразового наголосу не може обумовлюватись тільки лінійною позицією слів у фразі або акцентуацією повнозначних слів без урахування смислу вкладеного мовцем. Як наслідок, в основі семантичного підходу до фразової акцентуації постулюється ідея, згідно якої позиція ядрового тону не може бути граматично передбачена [10]. Іншими словами, основну роль відіграє смисловий критерій, тобто мовець просодично виділяє слова, значущі для нього, відповідно до логіки руху думки та інтенцією.

Вивчення фразової акцентуації на підставі семантико-синтаксичного підходу заклало підґрунтя розвитку теорії актуального членування і теорії фокусу. Теорія актуального членування зв'язує реалізацію фразового наголосу з порядком слів. Вивчення порядку слів у зв'язку з актуальним членуванням речення було стимульовано працями чеського вченого В. Матезиуса, який підкреслив належність проблематики актуального членування лінгвістиці. Під актуальним членуванням в пропонованій роботі розуміється «смислове підкреслювання одного з компонентів речення і встановлення між його частинами нових суб'єктно-предикативних відносин».

До засобів актуального членування відносять порядок слів, синтагматичне членування та фразовий наголос. Існує думка, згідно з якою просодико-інтонаційне оформлення фрази орієн-

тує сприймача мовлення у змісті повідомлення, зокрема, маркуючи тему чи рему повідомлення.

У теорії актуального членування фразовий наголос є автоматизованим і ставиться в кінець висловлювання, при пересуванні слів у фразі автоматизм фразового наголосу порушується і висловлювання набуває емоційного забарвлення.

Відомий британський лінгвіст М. Халлідей пропонує розділяти висловлювання на «дане» і «нове». «Нове», за М. Халлідеем, є ядром висловлювання і, відповідно, позиціонується як носій ядрового наголосу [14, 202]. Теорія Халлідея критикується за те, що не завжди нове маркується ядровим тоном, це також може бути акцентовано у разі контрасту [15, 30; 19, 42].

Недоліки теорії актуального членування, пов'язані з прив'язкою фразового наголосу до порядку слів, привели до появи теорії фокусу, що у ширшому значенні трактує фразову акцентуацію, не пов'язуючи її лише з порядком слів. Теорія фокусу зародилася в зарубіжній лінгвістиці як частина теорії комунікативної організації сенсу висловлювання, в якій процес генерування мови пов'язується з наміром мовця щось повідомити і вибором певних мовних засобів для реалізації цього наміру.

У межах цього дослідження дамо коротку характеристику ритмічного, синтагматичного та логічного видів наголосу, так як вони потрактовані в пропонованій роботі. Насамперед ми виходимо з положення про те, що, використовуючи акцентну структуру слів, фраза модифікує її згідно з правилами фразової акцентуації конкретної мови. Враховуючи позиційні та комбінаторні властивості наголошених складів, ритмічний наголос розглядається нами як акцентний засіб виділення ритмічних структур. Синтагматичний наголос виявляє ступінь комунікативної важливості слів у синтагмі та формує її цілісність. Синтагматичний наголос служить для квантування висловлювання на висловлювання та синтагми, має універсальний характер і, мабуть, у всіх мовах його місце асоціюється з останнім словом синтагми. Згідно з Т. А. Бровченко, фонетична природа синтагматичного наголосу така ж сама, як і у словесного, з тою різницею, що він більш сильний і яскравий порівняно з фразовим наголосом, і тим більше, з ненаголошеними складами [3].

Мовленнєвий потік в англійській мові має свою специфічну ритмічну і синтагматичну організацію. Здатність розпізнавати фразовий наголос здебільшого зв'язана з просодичними параметрами мовлення, а саме з виявленням тих акустичних параметрів, які могли би служити достатньо надійним критерієм виділеності.

Синтагма як мовленнєвий квант має фонетичну і смислову завершеність. При сприйнятті синтагм дослідник оперує не значеннями окремих мовних одиниць, а смислами, встановлюючи і інтерпретуючи складні зв'язки між сприйнятими елементами. Сучасні моделі породження мовлення передбачають, що висловлювання будується вертикально – від мовленнєвої інтенції до звучання, і горизонтально – у режимі послідовних локальних прирощувань, межі яких маркуються просодично і синтактико-семантично. За смислового сприйняття просодична активність термінальної зони може служити опорою при делімітації меж фрази і її внутрішніх фрагментів.

Для перевірки гіпотези щодо наявності просодичної трансференції як наслідку варіативності параметрів просодичної делімітації озвученого мовлення був проведений експеримент на сприйняття синтагматичного членування англійської фрази в мовленні британського політика.

Згідно з отриманими даними, основним просодичним маркером синтагматичного членування виступає фізична пауза з широким діапазоном варіювання за тривалістю від 250 мс до 571 мс.

Наприклад, у фразі: *Now to improve competition, & yes, & we need the support of everyone*, синтагматичний шов перед *yes* сприймається як коротка пауза, тривалістю біля 94 мс. Очевидно, що значимим маркером синтагматичної межі виступає слово *yes*. Наявність в мовленні сполучників, ком, обставин позитивно впливає на коректність сприйняття синтагматичних меж.

При обробки результатів експерименту на сприйняття синтагматичного членування важливо виявити значимість тих або інших просодичних маркерів при сприйнятті інформантами синтагматичного членування англійських фраз різної протяжності. Результати частотності розпізнавання основних маркерів поділу синтагм відображені в таблиці 1.

Результати аналізу експериментального корпусу матеріалу дозволили встановити, що фізична пауза як маркер поділу синтагм, сприймалась найбільш успішно. Через те, що за смислової інтерпретації озвученого мовлення важливу роль

відіграє перцепція пауз за тривалістю, ми, слідом за В. Г. Волошиним, виділили короткі паузи від 70 до 200 мс, середні – від 200 до 400 мс і тривалі паузи від 400 до 600 мс [6]. У 87% випадків фізична пауза коректно сприймалася як маркер поділу синтагм. Перерва у звучанні часто супроводжувалась явищем деклінації і розривом мелодійного контуру.

Аналіз акустичних даних також дозволив визначити, що в деяких випадках поділ синтагм був маркований диктором не тільки фізичною паузою, але й частотним інтервалом, а також подовженням останнього складу синтагми під впливом синтагматичного наголосу. Позитивний частотний інтервал також є релевантною ознакою розпізнавання поділу синтагм для аудиторів (76%) порівняно з негативним і нульовим частотним інтервалом (37% і 29% відповідно). Можливо, це пов'язано з тим, що термінальне переломлення спадного контуру, як правило, асоціюється із завершеністю, а подальше підвищення частоти основного тону позначає початок нової синтагми. Така особливість просодичної делімітації є технологічною особливістю публічного мовлення.

Проаналізуємо якими просодичними засобами здійснюється поділ синтагм всередині фрази: *To be honest, I've been the biggest critic of banks, but now & I'm asking them to cooperate*.

У мовленні політика парантеза *To be honest* відокремлюється короткою фізичною паузою 103 мс і супроводжується спадним рухом частоти основного тону. Між синтагмами *I've been the biggest critic* та *I'm asking them to cooperate* спостерігаються відмінності, пов'язані з характером оформлення межі синтагм, тобто з характером частотного інтервалу. Частота основного тону синтагми *I'm asking them to cooperate* складає 217 Гц, а початок синтагми *I've been the biggest critic* – 225 Гц, з чого випливає, що така межа синтагм оформлюється позитивним частотним інтервалом.

Відомо, що делімітація фрази на синтагми може досягатися наявністю в синтагмі акцентної вершини (ядра), на якій відбувається переломлення частоти основного тону, і яка організує наголошені і ненаголошені склади в синтагмі

Таблиця 1

**Частотність розпізнавання основних маркерів поділу синтагм
в мовленні британського політика**

Маркери смислового членування (% – середній показник)				
Фізична пауза	Позитивний частотний інтервал	Подовження останнього складу синтагми	Негативний частотний інтервал	Нульовий частотний інтервал
87	76	61	37	29

в одне акцентно-ритмічне ціле, тим самим відокремлюючи одну синтагму від іншої [4]. Беручи до уваги темпоральні характеристики, зазначимо, що тривалість наголошених складів у синтагмі *I've been the biggest critic* розподілилась в такий спосіб: голосний [i] у слові *biggest* – 98 мс, голосний [i] у слові *critic* – 105 мс. Крім того, спостерігається істотне збільшення інтенсивності на наголошеному голосному [æ] у слові *banks* – 78 дБ, що дозволяє вважати це слово ядром синтагми з падінням частоти основного тону 184 Гц.

Висновки. Отже, дослідивши корпус експериментального матеріалу на сприйняття смислового членування фраз в мовленні політика, можна виділити такі способи просодичної делімітації як: фізична пауза і психологічна пауза. Остання реалізується за рахунок просодичних параметрів: зміна частоти основного тону (позитивний, негативний і нульовий частотні інтервали, що характеризують стик синтагм) і подовження останнього складу синтагми під впливом синтагматичного наголосу.

Також відмічалось збільшення кількості синтагм у фразі пропорційно до кількості випадків некоректного сприйняття смислового членування фраз. Найбільш успішно сприймався поділ синтагм двосинтагмених фраз, де акустичними корелятами виступали пауза і позитивний частотний інтервал.

Звідси, найбільш релевантними маркерами смислового членування в мовленні політика є пауза, подовження останнього складу синтагми, що має синтагматичний наголос і позитивний частотний інтервал. Перші два маркери вказують на значимість темпоральних характеристик при сприйнятті мовлення політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психологічно-педагогічні аспекти. Рівне : Ліста МБ 2003. 128 с.
2. Бігунова Н. О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання. Одеса : КП ОМД, 2017. 580 с.
3. Бровченко Т. О. Метод статистичного аналізу у фонетичних дослідженнях. Одеса : Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова, 1976. 100 с.
4. Бровченко Т. О. Рівнева структура усного тексту та його просодичний аналіз. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. Серія: Філологія, мовознавство. 2007. Т. 12. Вип. 3. С. 31-38.
5. Валігура О. Р. Соціолінгвістична специфіка дослідження текстів масової комунікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія: Філологія. 2005. Т. 8. № 1. С. 10-14.
6. Волошин В. Г. Інтонаційна структура інструкції в англійській та російській мовах. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.20. Одеса, 1988. 178 с.
7. Петлюченко Н. В. Харизматика: мовна особистість і дискурс. Одеса: Астропринт, 2009. 464 с.
8. Русавська О. О. Територіальна варіативність просодії англійського мовлення в Канаді (інструментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2018. 200 с.
9. Argyle M. The Psychology of Interpersonal Behavior. Harmondsworth, 1967. 368 p.
10. Bolinger D. L. Accent is Predictable (If You are a Mind-Reader). *Language*. 1972. #48. P. 633-644.
11. Bolinger D. L. Two Views of Accent. *American Speech*. 1985. Vol. 58. P. 156-174
12. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 224 p.
13. Eckert P. Rickford, J. R. Style and Sociolinguistic Variation. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 341 p.
14. Halliday M. Notes of Transitivity and Theme in English. Part 2. *Journal of Linguistics*. 1967. #3. P. 199-244.
15. Hirst D. Structures and Categories in Prosodic Representations. *Prosody: Models and Measurements*. Berlin, Heidelberg, New York, Tokyo : Springer-Verlag, 1983. P. 93-109.
16. Jenkins J. Phonology of English as an International Language. Oxford : Oxford University Press, 2000. 258 p.
17. Labov W. Principles of Linguistic Change, vol. 2, Social Factors. Oxford : Wiley-Blackwell, 2004. 572 p.
18. Labov W. The Social Stratification of English in New York City. Cambridge : CUP, 2006. 148 p.
19. Vance J. E. An Investigation of the Effect of Semantic Contrastive Pitch Accents on Prosodic Phrasing : PhD dissertation. Pittsburg : University of Pittsburg, 2004. 145 p.